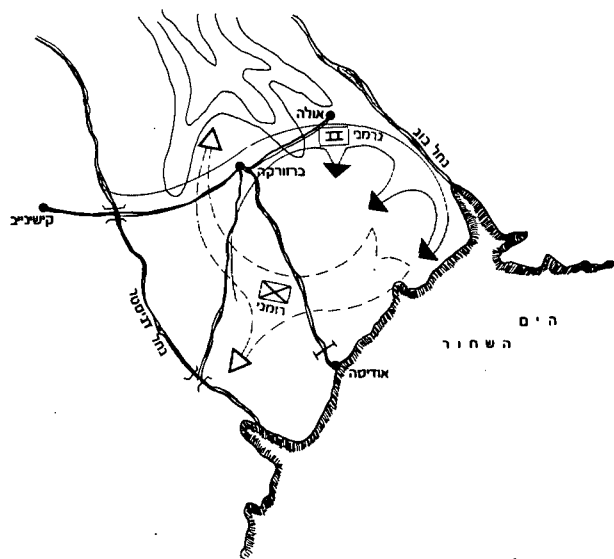

נתוני התרגיל

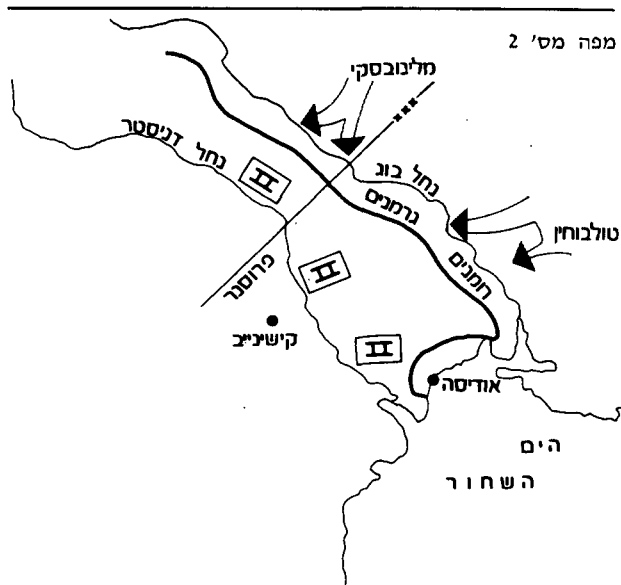
גנרל טולבוזין תיכנן להפנות את המאמץ העיקרי של התקפתו מול ה"בטן הרכה" של הכוחות הרומניים במישור, במטרה להסיר את המצור מעל אודיסה, לחצות את הדנייסטר ולנוע בכיוון פלויישטי ובוקרשט. את המאמץ המשני שלו תיכנן לשלוח בכיוון צפון-מערב במטרה לסייע למתקפתו של הגנרל מלינובסקי על המערך הגרמני העיקרי במורדות הקרפטים, מתוך כוונה להתחבר באיזור קישיניב.

הגנרל פריסנר נוכח עד מהרה שבתנאי התרגיל, בהם הוכתב לחץ בזמן ולאור העדיפות המספרית של הרוסים, לא יחזיק קו ההגנה הרומני מעמד. במקום לנהל קרב הגנה קשוח ומקובל, של תגבור הקו והנחתת התקפת-נגד, הוא פיתח במשחק המלחמה תמרון של הגנה ניידת כדלקמן:

• הכוחות הרומניים יעתיקו בחשאי חלק מכוחם מערבה, ויכינו מייד קו עצירה לאורך הדנייסטר. עיקר הכוח הרומני, בסיוע כוחות אויר וים, יביים לוחמת נסיגה ויסוג, תוך שמירת כוחו, בתנועת קשת דרומה-מערבה ושוב צפונה, לעבר ברזובקה

מפה מס' 1

מפה מס' 2

תמרון הגנה ניידת

סא"ל גבי

היום לפני 30 שנה

באוגוסט השנה ימלאו 30 שנה לפריצת הרוסים אל רומניה והבלקנים בדרכם לכיבוש ברלין. הארמיות הרוסיות בפיקודם של הגנרלים מלינובסקי וטולבוזין פתחו בהתקפת הקיץ שלהם בדרום-אוקראינה באוגוסט 1944 והפתיעו את הגרמנים הן במועדה המוקדם והן בעוצמתה.

הגרמנים היו, זה תקופה ארוכה, בנסיגה, או בתנועת „קיצור קוים“, כפי שהם כינו אותה. כוחותיהם היו מדוללים ומעורערים במידה רבה מבחינה ארגונית ומוראלית, מבחינת שליטת המודיעין הגרמני על המאורעות ומבחינת היחסים המתוחים בין אישי הפיקוד הבכירים של הצבא והצמרת המדינית.

הגנרל פריסנר הגרמני קיבל זה מקרוב את הפיקוד על הכוחות שעמדו מול החזיתות של הגנרלים מלינובסקי וטולבוזין בדרום החזית האוקראינית הרביעית של פטרוב שהוקמה לצורך מבצע זה. פריסנר מונה למפקד הגזרה על-ידי הרמטכ"ל גודריאן, שהעבירו ב-29 ליולי מגזרת לחימה אחרת, ובאותה עת טרם התערה דיו בזירתו החדשה.

הגרמנים, שציפו להתקפה הרוסית, היו ערוכים בקו הגנה לאורך נהר הבוג (ראה מפה מס' 1). אגפם הימני נשען על הים השחור, והשמאלי על מורדות הרי הקרפטים. בעורפם, בטווח של כ-100 ק"מ, זרם נהר הדנייסטר מכיוון צפון-מערב אל הים השחור. בקו ההגנה שהוכן במשך החורף התבצרו דיביזיות גרמניות, רומניות ובלגריות, כאשר הרומנים והבולגרים מימין — עד הים השחור והיחידות הגרמניות משמאל, במעברי הקרפטים. יחידות השריון שלהם היו מרוכזות כעתודות מאחור.

לפני שהחליט על המדיניות לפיה ינהל קרב ההגנה, ערך הגנרל פריסנר משחק מלחמה. צוות מקציני המטכ"ל ייצג את הצד הרוסי, ואילו פריסנר, מטחו ומפקדי גייסותיו מילאו את תפקידי-הם המציאותיים. כל נתוני הזירה היו אף הם נתוני אמת, וכן סדר הכוחות.

באמצעות משחק זה ביקש המצביא הגרמני לא רק לבחון ולהחליט על התפיסה על-פיה תנוהל המערכה, אלא גם התכוון להעמיק היכרותו עם הזירה והקצינים עליהם הופקד. מועד התרגיל נקבע לימים 10—15 באוגוסט 1944 והוא התקיים במפקדתו של הגנרל פריסנר.

עקרונות צורת הקרב

תמרון מעניין זה, ראשיתו וסופו מחייבים ניתוח יסודי ומעמיק, כדי להפיק את מלוא הלקחים במהלכי שני הצדדים, על-מנת לעמוד על טיבה של ההגנה הניידת.

בבדיקה ראשונה ניתן להבחין בשלוש עובדות ברורות:

- ההגנה הניידת אינה צורת-קרב. היא אולי תת-צורת-קרב. היא למעשה תמרון בקרב ההגנה, המשלב בתוכו הגנה, נסיגה והתקפה, שמטרתה בסופו של דבר להביא לידי „מניעת הכרעה על-ידי השמדת האויב התוקף, תוך קיום השליטה בשטח“.

- הגנה ניידת היא תמרון מקומי, המתאים לתנאי זירה קונקרטית, בשעה שאותו מפקד עצמו מנהל בגזרות אחרות קרב-הגנה קלאסי המותאם לתנאי הזירה שם.

- למפקד הגרמני הלוחם על גבול רוסיה-רומניה, אין „מגבלות שטח“ משום בחינה. לא פיזית-קרקעית, לא מוראלית מבחינת הגייסות, ולא לאומית-רגשית.

נבחן עתה את המאפיינים העיקריים של הקרב.

כאמור, יכול היה הגנרל פריסנר לנהל קרב-הגנה קלאסי גם בזירה זו. דהיינו, לתגבר את הכוח המגן כל עוד הוא ערוך בעמדותיו, להנחית מכות-נגד בכל השלבים ועל-ידי כל דרג, ולנסות לבלום את התקדמות הרוסים „על הסף“. אולם, הגנרל נטל על עצמו את הסיכון של תמרון הגנה ניידת, משום שהערכתו העיקרית היתה שלא יספיק לו הזמן להשתלט על המאורעות המתרחשים, תוך ניהול קרב הגנה סדירה. הוא רצה קודם להשיג מספר הישגים, שיבטיחו לו את ההצלחה הסופית בקרב. ההישגים הדרושים הם:

- ריוח בזמן. דחיית ההכרעה במספר ימים שבהם יוכל לתכנן, לארגן, לרכז כוחות, לתת פקודות ולבצע מהלכים יזומים ולא מוכתבים.

- היפכו כוח. הוא רצה למנוע השמדת הכוח המגן העומד מול התקפתו הישירה, המתוכננת, המרוכזת והעדיפה של האויב,

וייערך לאבטחת אגפן הצפוני של דיביוזיות השריון הגרמניות שיתקפו נגד. (ראה מפה מס' 2).

- דיביוזיות השריון יתרכזו בחשאי ומיד מדרום לברזובקה, יביימו תנועה כנגד המאמץ המשני של טולבוז'ין, או אפילו יציאה מהגזרה, לשם סיוע לעצירת תנועתו של הגנרל מלינוב-סקי לעבר המערך הגרמני העיקרי. לפי פקודה יפרצו לכיוון הבוג, ינועו דרומה עד הים השחור, יחסמו בסיוע כוחות האויר כל מעבר רוסי על הנהר, ויתקפו מצפון וממזרח את כוחות הגנרל טולבוז'ין, שחדרו לזירת התמרון. זאת, בשעה שכוחות אלה נעצרים ונחסמים על-ידי הכוחות המגינים הנשענים על נהר הדנייסטר.

התפתחות הקרב בחלקו הראשון של המשחק, האירה פניה לתכנון הגרמני. הרוסים בלעו את שני הפתיונות; הן את אמיתות הנסיגה והן את התנועה, שנראתה להם טיפשית ורצויה, של דיביוזיות השריון צפונה — אל מחוץ לזירת המאמץ העיקרי. הם נעו בהתמדה קדימה, תוך הפקרת אבטחת האגף והעורף.

גנרל פריסנר ביצע את התמרון המתוכנן. דיביוזיות השריון חדרו לאורך הבוג, הרסו, בסיוע כוחות האויר, את כל הגשרים תוך חסימת המעברים על הבוג, ופתחו בתנועתם חזרה מערבה. תנועה זו אובטחה מצפון ונחסמה ממערב על-ידי הכוחות הרומניים והבולגריים.

לבסוף, הפסידו הגרמנים במשחק ותמרוןם נכשל. זאת לאור שתי התפתחויות כדלקמן:

- כוחות הגנרל טולבוז'ין הצליחו לפרוץ קדימה ולעבור את הדנייסטר, תוך עקיפת המערכים הרומניים העיקריים, ובהמשך חידשו תנועתם לכיוון בוקרשט. דהיינו, לא נבלמו בתוך גזרת התמרון המתוכננת.

- גנרל מלינובסקי בצפון, בפקודת המפקדה הממונה, הפריש כוחות גדולים שנעו במהירות דרומה ובלוחמת שריון אכזרית, גברו על דיביוזיות השריון הגרמניות.

על-ידי הוצאת הכוח המגן מהזירה בתמרון מחוסם. כן רצה למנוע מיחידות השריון את ההתמודדות עם זרוע המחץ הרוסית במקום, בזמן ובכיוון שהרוסים הכתיבו.

● **משיכת הכוח הרוסי והפרת שיווי משקלו.** הוא רצה לאלצו לחדור בגזרה צרה לעומק השטח, תוך חשיפת אגפים, מתיחת קוי ההספקה וחדירה לשטח לא מוכר ולא מאורגן להגנה, למקום שקשה בו לקבל סיוע מהאגף, מהעורף או מהאוויר.

● **תמרון כוחות.** הוא רצה חופש פעולה לתמרון את כוחותיו בעוצמה מתאימה, למקום כזה ובזמן כזה שיבטיחו לו את השמדת כוחות האויב שנלכדו בכיס, לאחר שאותרה עוצמתם ואוכן מקומם.

● **עצירת התקדמות האויב.** האויב המתקדם בקרב תנועה, הוא חלש הרבה יותר מאשר בהתקפה סדירה. אפשר לעצור אותו על-ידי התיצבות מולו בקו חדש, במקום קבוע מראש, אשר במקרה הזה נבחר בהישענו על מכשול קרקעי (הדנייסטר). לאור זאת, ניתן להגדיר כך את תמרון ההגנה הניידת: „ויתור זמני על שטח מוגדר ומוגבל, כדי להרויח זמן ולחסוך בכוח, על-מנת לחזור ולהשתלט עליו, תוך השמדת כוחות האויב שחדרו לתוכו“.

עקרונות תכנון ההגנה הניידת ומהלכי-נגד צפויים

גנרל פריסנר „לקח סיכון“ בנקטו בתמרון האמור. זאת משום שתמיד קיימת הסכנה שהתמרון לא יצליח. בסופו של דבר, עלול לקרות במציאות מה שקרה בתרגיל — שטח אבד ללא לחימה עיקשת, שיתכן והיתה מצליחה. קוי ההגנה החדשים שלא הוכנו כראוי, נפרצו; עתודות השריון הושמדו, למרבה האירו-ניה, במקום שלא היה בהם כל צורך וכל תועלת. בתכנית מהלכי הכוחות הרומניים והגרמניים, ובפקודות שניתנו בתרגיל, מבחינים אנו בדגשים הבאים:

● **מאמץ להסתיר את „הרעיון המרכזי“.** המאמץ התבטא בשתי פעולות עיקריות:

- דילול כוחות בחשאי וביום הגנה ונסיגה עיקשים.
- ריכוז עתודת השריון באגף הצפוני, שוב בחשאי ותוך ביום שמשמיתה לתקוף צפונה.

● **תחזית איזור התמרון.** הגנרל קבע את „תא השטח“ בו יתנהל התמרון על-ידי הקמת קו עצירה, שתפקידו לתחום את ההתקדמות, ולשמש סדן לפטיש ההתקפה של השריון. כן נקבעו במדויק דרך ההתקפה המתואמת, צירי התמרון של השריון ויעדי התקפתו.

● **בידוד איזור הפעולה.** זאת, על-ידי הישענות על המכשול הטבעי של הים השחור מצד אחד, והצבת הכוח הרומני לאבטחת האגף הצפוני של הכוחות הפועלים מצד שני; ומאחור — חסימה פיזית על-ידי תימרון כוחות, הריסת גשרים ומניעת מעבר על נהר הבוג.

נבחן כעת את יסודות התוכנית, ונבדוק לשם מה הדגיש הגנרל הגרמני את כל הנקודות הללו: ברור מעל לכל ספק, שאף אחד — לא חיה, לא אדם ולא גייסות — לא ייכנסו למלכודת, אם יבחינו בפריסתה. בהפעלת הגנה ניידת, ניתן להבחין במלכודת בשלושת שלביה העיקריים:

- ההיערכות הראשונית להגנה.
- שיטת ניהול קרב הנסיגה.
- תנועת העתודות ושיטת פעולתן.

בשלב הראשון, עמדה לו לגנרל העובדה שהכוחות נערכו מראש, בקו הגנה סטטי, תוך תקופת התבצרות ממושכת. התוקף לא יכול היה בשלב זה להעלות על הדעת צורת לחימה אחרת, מאשר הנחתת התקפה סדירה של הבקעה, לחימת שריון בשריון ופריצה לעומק.

נקודה זו חשובה להבנת הנושא, בכל מקרה שמפקד מחליט לנקוט בתמרון כזה, גם מסיבות אחרות, ולא רק בגלל סיבותיו של גנרל פריסנר. דהיינו, יכול להיווצר מצב שבניהול נסיגה יהיה סיכוי להכרעה מקומית, תוך הפעלת תמרון כזה. יתכן אפילו שמפקד יזום מראש הפעלת תמרון כזה בשטח שעשוי להיות מותקף בעתיד. לשם כך, עליו לבחור, בראש ובראשונה, בשטח המתאים, שנוח להסתיר עליו את כוונותיו, ושלישית, עליו לביים היערכות להגנה קלאסית.

להלן פירוט שלוש הדרישות להגנה ניידת יוזמה:

- **בחירת השטח המתאים.** שלושה מרכיבים לבחירה זו:
 - התמרון יתבצע כנגד המאמץ העיקרי של האויב, דהיינו יתוכנן בציר התקפתו המשווער. שבירת המאמץ העיקרי של התוקף היא עיקרון בהגנה. מצד שני, הגנה ניידת בקרב כנגד המאמץ המשני, תביא בעקבותיה את התער-בות המאמץ העיקרי מחוץ ל„תא השטח“ שנבחר, ותפר בכך את מאזן הכוחות המתמודדים, שהם, ממילא, לרעתו של המגן.

● **השטח צריך להתאים למשימה:** מיעוט מחסות לתוקף, חסרי-מכשולים, בעל תנאי עבירות נוחים, מותאם לתימ-רון כוחות העתודה לעמדותיהם וכן לכלל הפריסה וההפעלה האידיאלית של סוגי הנשק שהמגן מתכוון להפעיל בהתקפה המכרעת.

- **קביעת גבולות „תא השטח“** מראש ונקיטת האמצעים הדרושים שגבולותיו יישמרו בכל שלבי הקרב. אסור שיווצר מצב, בו ההגנה הניידת תמשיך לנוע לאחור, ל„התנייד“ ללא סוף, ולמעשה תיהפך לנסיגה של ממש.

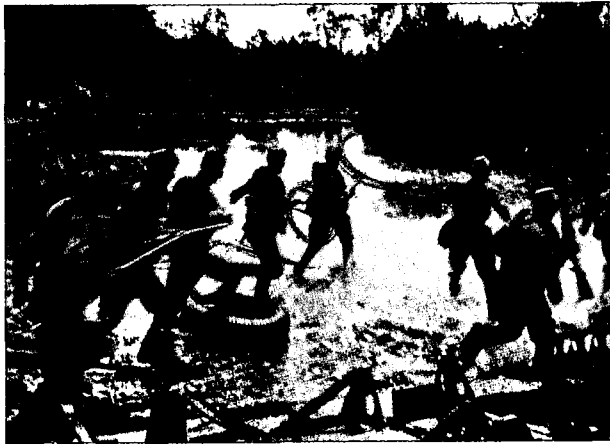
- **הסתרת הכוונות.** זהו נושא עיסוקו העיקרי בניתוח התוכ-נית הגרמנית ועוד ידובר בו במפורט.

● **היערכות להגנה כמצב פתיחה.** גם שטח שתוכנן מראש לווייתור זמני, צריך להיראות כבלתי שונה מכל שטח מוגן אחר, ואפילו לשכנע בחשיבות אותה מייחס לו המגן, המעריך שזוהו כיוון ההתקפה הסביר למאמץ העיקרי של התוקף, ולכן מושקע בו מאמץ הגנתי מוגבר. בדרך זו נשיג שני דברים:

המאמץ העיקרי אמנם יופעל בו, והתקפה סדירה תתוכנן ותונחת ללא חשש ממלכודות.

בסיכום ניתן לאמור, שלולא נערכו הכוחות מראש בקוי הגנה מבוצרים, צריך היה לביים היערכות כזו. תהיה זו טעות לחשוב שדווקא מערך מדולל וחלש בשטח מפתה ימשוך את התוקף להפעיל בו מאמץ עיקרי מבלי לבדוק מחדש וביסודיות את כוונות המגן.

השלב הבא הוא ניהול קרב הנסיגה לאחר שקו ההגנה נפרץ. בשלב זה יש להציג לוחמה עיקשת, תוך חיסכון מירבי בכוח, וזאת מהסיבות הבאות:

ההסבר שיש לתת לתנועת העתודה אינו מצטמצם רק בעצם התנועה הפיזית בשטח, העשויה להצביע על הכוונה הרצויה. יש לשלב אותה במערכת הטעיה מאורגנת היטב של מערכות קשר, הדלפות ויצירת קריאת קרב מעוותת.

יש להעניק חשיבות מיוחדת למערכות דרכים וכבישים הפרוסים בזירה. ככל שהתנועה בשטח מוגבלת יותר ומספר הדרכים מצומצם יותר, יהיה התוקף רגיש יותר לצירי דרך שלא בשליטתו, במיוחד כשהם נמצאים באגפו. בתנאים שלפנינו, במפה מס' 2, היה לרוסים מקום לחשוש משלוש הדרכים המורכבות לברזובקה ומשם עד אולה. דרך זו נשענת באגפה הצפוני על הרי הקרפטים המקנים לה ביטחון יחסי לעבר הצפון. התכנון הגרמני בנה את כל תנועתו על מערכת דרכים זו, וכל הצלחתו בתמרון היתה מבוססת עליה ותלויה בה.

לכן יש לדעת שהצלחת התמרון כולו תלויה בהסתרתו. לו חששו הרוסים (במקרה זה מייציגיהם בתרגיל) מהמלכודת, היו נמנעים מלהיכנס לתוכה, וזאת בדרכים הבאות:

- אבטחת האגפים, ובמיוחד השתלטות על צירי התקפות-הנגד. דהיינו, ברזובקה והדרכים המובילות אליה. פעולה זו יכולה להתבצע במסגרת ההתקפה עצמה, כאשר ציר כוחות אחד נע בכיוון זה. אולם, ניתן להשתלט על הדרכים הבודדות שבגזרה, לפני או במקביל לתנועת עיקר הכוח, תוך הפעלת יחידות קומנדו, כוחות גרילה וכו'. בכל מקרה יכניס התוקף את הדרכים תחת פיקוח מתמיד, אם על-ידי החזקה פיזית, סיורי אור, או סיורי יחידות ארוכות-טווח.

- תקיפת ריכוזי העתודות באשר הם, לפני שהיו ערוכים להפעלתם לתכלית. התוקף ישבש את היערכותם, יפגע בכוחו ההתקפה שלהם וישבש את לוח הזמנים שלהם.

- האטת ההתקדמות כולה והפעלת פעולת „מטאטא" יסודית; הקצאת כוחות והקמת מכשולים לאבטחת האגפים; הימנעות מפריצה מהירה, צרה ובלתי מאובטחת לעומק השטח. לעומת זאת, עשוי התוקף גם לנעז במהירות מכוונת, כדי למנוע את הקמת קו העצירה החדש ולשבש את כל תוכנית המגן.

- ייזום תימרון כוחות ופעולות התקפיות כאלה, שמצד אחד ימנעו נסיגה מסודרת תוך שמירת כוח המגן, ומצד שני יחייבו את המגן להפעיל את העתודה שבתוך הכיס, לצורך חילוץ הכוח הנסוג מהשדה, ובכך להתנגש בשדה כפי שתיכנן התוקף מראש.

- אין לעורר חששות בקרב התוקף שהדברים מתנהלים בקלות רבה מדי. אין לתת לו להבין שמושכים אותו בכוונה.
- יש לתת הצדקה הגיונית לשליפת כוחות העתודה אל מחוץ לגזרה.

- יש לתת שהות מספקת להיערכות חדשה, הן בקו העצירה, הן בעמדות ההמתנה וההיערכות להתקפת-הנגד, והן לארגון הבטחת איזור הפעולה.

- יש לפגוע ולהקזיז בכוחות האויב ולהחלישם במידה המירבית.

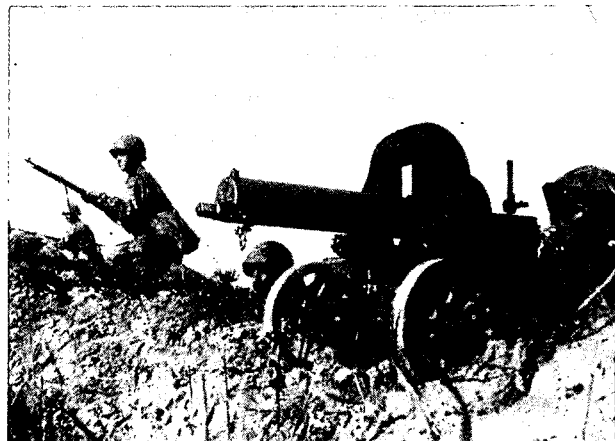
לכן צריך הקרב להתנהל בפריסה רחבה, בתוקפנות, תוך הצבת מכשולים בשטח מראש, או תוך כדי הנסיגה מבלי שיפריעו לתימרון המתוכנן של הכוחות המיועדים להתקפה.

צריך להסתיר את תנועת העתודות ובמיוחד עתודות השריון. אם התגלה תנועה זו, יש לתת לה הצדקה — אחרת יגרור הדבר צעדי-נגד מידיים על-ידי הכוח התוקף.

עדיף להסתיר את התנועה ואת ריכוזי הכוחות ככל שהדבר ניתן. לנשוא זה ישנן שתי משמעויות: האחת היא עצם ההסתרה, דהיינו שלא יידעו היכן מוסתרים הכוחות ומה מטרותם, דבר המושג למשל תוך תנועות לילה, ניצול מזג אוויר גרוע והפעלת העלמה מושכלת; השנייה היא הצורך למנוע מהאויב את החשש וחיפוש העתודות אשר אי-הופעתן אינה הגיונית ודורשת הסבר. המגן מתגבר על הסתירה שבין שתי הדרישות הנ"ל תוך ביום הפעלת עתודה על-ידי ריכוז כוחות הכוללים שריון, מתוך הכוח הנסוג, והפעלתם בטכניקות של פעולות עתודה, ותוך פריסת יחידות-דמה והטעיה, אשר יביימו ריכוזי שריון ועתודות במקומות שהתוקף מצפה שיימצאו במהלך הקרב הקונקרטי.

אם התגלתה תנועת העתודות האמיתיות, יש לתת לה הסבר שימנע חשש של איגוף וריכוז להתקפת-נגד. במקרה הרוסי-גרמני, ההסבר היה שהפעולה היא כנגד המאמץ המשני או תנועה כדי לסייע לגזרה אחרת. תנועה כזו הגיונית כאשר הנסיגה מתנהלת בצורה מסודרת ומבוקרת ועולה ביד הכוח הנסוג לבלום את ההתקדמות בצורה סבירה. נקודה זו מהווה חיזוק נוסף לנאמר קודם, לגבי הצורך בניהול נסיגה.

אמצעי ביום אלה, עשויים להסיר מהתוקף את החשש למל-כודת, בהיותו שיכור ניצחון והתלהבות. יש להדגיש שבמהלך זה תוסתר לחלוטין תנועת הכוחות שהובאו לאגף או לעורף ופריסתם, במטרה לאבטח את איזור הפעולה.

● כושר העצירה של הקו השני. כושר העצירה הוא תנאי להצלחת התמרון. יש להבטיח בוודאות שהתוקף לא יפרוץ אותו, לפחות למשך הזמן הדרוש לתמרון הנייד של ההגנה. ברגע שכוחות העתודה מתיצבים באגפו ובעורפו של הכוח התוקף, נהפכים הם לסכנה היחידה והמיידי לקיומו; הוא חייב להיערך מולם, להילחם בהם ולהפסיק לטפל במערך שעצר אותו.

לכל מערך הגנה יש קו שני, או אפילו שלישי, אולם, בדרך-כלל, קו זה הוא חלק מהיערכות מערכתית שלמה, ועשוי לא להתאים לתמרון קונקרטי. ברגע שכוח נסוג לקו הגנה שני, מוכן מראש, אין ביטחון שיהיה באפשרותו ובכוחו להגיע כוחות מכריעים לעומק החזית, אפילו בשטחים שעדיין ברשותו. בעשותו זאת, הוא מפעיל למעשה התקפת-נגד רגילה של קרב הגנה. הוא עשוי להצליח לתקוף באגף, לכתר וכו', אולם בקרב כזה, חסרים הסממנים המאפיינים קרב הגנה נייד, מתוכנן ומאורגן. יש להבדיל באופן ברור בין קרב שיש בו שלבי נסיגה, התארגנות ומעבר להתקפה, ובין מבצע מתוכנן מראש, שבו למרבה הפרדוקס, המגן הוא היוזם את מהלכי הקרב. כן יש להבחין הבחנה ברורה בין הגנה ניידת שהיא טקטיקה, לבין קרב נייד שהיא טכניקה של לחימה.

ובכן, יש צורך בעצירה ממשית. הדבר מחייב כוח-אדם, אמצעים וזמן שאין לוותר עליהם. בכל מקרה של תכנון הגנה ניידת מראש, בשטח מסוים, יש להקים את קו העצירה באופן קפדני ויסודי. יש להבטיח שאם התמרון לא יצליח, לפחות ייעצר האויב בקו ההגנה החדש, ועליו יתנהל קרב הגנה סדור. אין לאפשר לתוקף פריצה נוספת לעומק שטחי המגן.

כאן מתעוררת בעיה של „חיוב ההיגיון של האויב“. הקמת הקו הנוסף המיוחד, על ציר ההתקפה העיקרי שלו, עלולה להביא את התוקף למחשבה שניה, בשני כיוונים:

● כנראה שהמגן זומם תמרון כלשהו שיש להיזהר מפניו. משל למה הדבר דומה? לשחקן שח-מט המנסה להבין את כוונתו הסופית של יריבו בכל מהלך בודד ונפרד. ככל שהוא מנסה יותר, קל לו להבין את המשמעות הסופית של המהלך הקונקרטי שננקט.

● התוקף ישער שהמגן גילה את המגמות המערכתיות והטקטיות שלו, ולכן מערים המגן מכשולים על ציר ההתקפה המתוכנן. על כן עליו להשקיע יותר כוח, יותר מאמץ. אולי לשנות את שיטת ההתקפה — לשלב התקפה על הקו הקדמי

עד כאן הוסברה רגישותו של התוקף לציירי הדרכים, ופורטו פעולות המניעה שבידו לנקוט. אך מה מוטל על המגן לעשות כדי שיוכל להשתמש בדרכים לצרכיו? וכאן יש לזכור שלו יתרון גדול: השטח נמצא בידיו מראש. לכן עליו לנקוט צעדים כדלהלן:

● להכין אלטרנטיבות רבות, רצוי בשני האגפים, כדי להסיח את תשומת-לבו של התוקף מחד-גיסא, ולהבטיח לעצמו כושר תמרון מאידך-גיסא.

● להחזיק מראש בדרכים ובשטחים השולטים עליהן, בצורה ובכוחות שלא יעוררו תשומת-לב, ויחד עם זאת, ימנעו תפישתם על-ידי האויב אם יתקוף בכוחות קטנים.

● להפגין חוסר עניין, חוסר צורך וחוסר יכולת, לנצל את הדרכים שכביכול נמצאות כבר בשטח הכיבוש, או העשויות להיכבש על נקלה.

הוזכר הצורך שעל המגן לאבטח את איזור הפעולה על-ידי הצבת כוחות באגף, כדי למנוע כניסת כוחות אויב והתערבותם בקרב ההכרעה בתוך הכיס. אולם, יש לאבטח את האגף היבט חשוב נוסף, שעושה אותה לבלתי נמנעת. תיתכן סיטואציה שבגלל היערכות, יחסי כוחות כלליים וכו', אין המגן צופה אפשרות של התערבות מהאגף, ולכן יחליט לא להקצות כוחות לאבטחתו. אולם עליו לעשות זאת, בכל מקרה, מפני שבדרך כלל, תמרון ההגנה הניידת מתבצע בזירה מצומצמת, באחד מקטעי החזית, כהמשך ממצב התחלתי, שבו כל הכוחות היו בקו הגנה רצוף אחד. באגף הזירה המתמרנת או בשני אגפיה, נמצאים כוחות שכנים, הממשיכים לבלום ולהגן בצורה סדורה. עם ביצוע הנסיגה, למרות שהיא טקטית וזמנית, נחשפים אגפים של כוחות שכנים, שהאויב עשוי לנצלם כדי לערער את יתרת המערך מאגפו או עורפו. המגן חייב לתת את הדעת על כך, להקצות כוחות, לתכנן את שיטת אבטחת האגפים שנחשפו, עד לסיום המוצלח של התמרון וההתיישרות מחדש בקו.

ניתוח גורמי הכישלון הגרמני במשחק המלחמה

הגרמנים נקטו את כל האמצעים כדי להבטיח את הצלחת המבצע. מסתבר, שבכל הקשור לרוסים ולתגובותיהם, הם צדקו והצליחו. ייאמר כאן בסוגריים שפרט למקרים בודדים, לא הצטיינו הרוסים בכושר תכנון מעולה. הם סמכו יותר על הכמות ועל התנופה. אולם, בכל הקשור להם עצמם, נכשלו הגרמנים כישלון חרוץ. שלוש הן הסיבות לדבר:

והשני במקביל וכו', ואולי היפוכו של דבר, לשנות את יעדי המאמץ העיקרי? כל האפשרויות הנ"ל גרועות עבור המגן. לכן מוטל עליו למנוע מהתוקף להרהר בכיוון זה. זאת יכול הוא לעשות, בין היתר, בדרכים הבאות:

- להיערך להכנת הקו השני, מאוחר ככל האפשר.
- להציג את הקו הנתפש כחלק ממערך כולל ורחב אחר, על-ידי הארכתו או הקמת קוים דומים בקטעים שונים ואחרים באותה גזרה. זאת, בדרך של התבצרות אמיתית או מדומה. כך ימנע ניסיון להפנות את ההתקפה למקום אחר.
- בסיכום, קיימת העובדה התרגילית שהקו הגרמני נפרץ. לשם דיוק, יוזכר שהרוסים השכילו לעקוף את המערכים העיקריים והחזקים שהספיקו הגרמנים להכין, ולחמו ברכים, החלשים והבלתי מוכנים, פרצו דרכם ברגע שקו העצירה נפרץ. בטכניקת של היום, אין להעלות על הדעת אפשרות של ניתוק כוח מעורפו, תוך אי הגבלת התקדמותו עד ש"ייתבש לבד". לעומת זאת, אין הכרח לתקוף את האויב בכל מקרה רק לאחר שנעצר בקו העצירה ונלחם עליו. לעתים יש עדיפות לתקיפתו, עוד טרם הגיע לשם.

- חישוב מוטעה של זמן ומרחב. במבצע של הגנה ניידת, חישוב הזמן והמרחב, הוא עדין ומורכב ביותר. הוא אחד המסובכים שבכל צורות הלחימה, אם לא המסובך שבהם. התיאום חייב להיות מדויק; לוח הזמנים לכל שלב צריך להיות מוערך נכון וחייב לשלב את פעולות כל חלקי הכוח למסכת אחת מושלמת. הנושאים העיקריים הקשורים לזמן הם:

- תיאום בין שלבי הנסיגה לבין ההיערכות בקו העצירה, והריכוז של העתודה בשטחי ההמתנה. לוח זמנים של כל אחד מהגורמים נבדק בנפרד ומתואם.

- חישוב לוח הזמנים להתקפה, כולל שלב הכיתור, הפניה לאחור והתנועה למגע, כל זאת, תוך חישוב התקדמות האויב וחיזוי הישגיו, כושר עמידתו של קו העצירה בשלב הקונקרטי, ולאור זאת קביעת נקודת ההתנגשות הרצויה.

- שאיפה למציאת נקודת מפגש של הזמנים האופטימליים מבחינת שלמות הכוח הנסוג וקו העצירה. פריסתו הבלתי-מאורגנת של התוקף והחשתו המכסימלית; משך הכרעה קצר ככל האפשר כתוצאה מהפתעה; ריכוז הכוח ועדיפות היוזמה, וכן הזמן הארוך ביותר הדרוש להתערבות תגבורות אויב.

- חישוב לוח הזמנים לפריסת הכוחות המבודדים את איזור הפעולה, משך הזמן שיידרש להם ללחימה, כאשר בהתאם לכך יש לקבוע את עוצמתו של הכוח והאמצעים שיועמדו לרשותו.

- הערכת הזמן הדרוש להשגת ההכרעה, בהשוואה לזמן הדרוש לאויב לפרוץ מבחוץ אל תוך הכיס, להתערב בקרב, ובהתאם לזה לקבוע את עוצמת התקפת-הנגד ושיטת פעולתה. הנושאים העיקריים הקשורים למרחב הם:

- מרחב התנועה של הכוחות הנסוגים המשפיע על הפריסה ולוח הזמנים של שלבי הביניים בנסיגה.

- מרחב הפריסה ואופי השטח של מערך קו העצירה ולוח הזמנים של לחימה בו.

- מרחבי התמרון לקרב הנייד שיבטיחו סגירה על האויב לשם השמדתו, דהיינו, קביעת המקום, מועד ההגעה, כיוון התקיפה, משך הלחימה ושיטתה.

ניתן להניח שהגרמנים החמיצו את "נקודת האיוון" האופטימלית

שצריכה היתה לחייב את התוקף להרפות מקו העצירה, בטרם התמוטט סופית, ולפנות בתנאי נחיתות של כוח ופריסה בשטח, מול כוחות העתודה שהתייצבו מולו ובאו להשמידו. כמו כן טעו הגרמנים בחישוב כושר ומשך הבלימה של כוח אבטחת האגף, מול התערבותו המהירה והמסיבית של הכוח התוקף השכן. יש מקום לבדוק אם הכיס שתיכננו, לא היה גדול מדי, והם עצמם נפלו לתוכו ואבדו בתוך מרחבי השטח והזמן הבלתי מחושבים.

בסופו של דבר, כאשר פרצו הכוחות הרוסיים את קו העצירה, היה כוח ההתקפה הגרמני רחוק מאחור. לא רק שלא הספיק להגיע לקרב ההכרעה, אלא שנתקל בכוחות רוסיים שבאו להשמידו מהצפון.

- איכות הכוח המבצע. מבלי להיכנס להצגת הבדלי הרמה האישית והמוראלית בין הרוסי והגרמני בשלב זה של המלחמה, נדגיש רק שהכוחות הרומניים והבולגריים היו ברמה הרבה יותר נמוכה מהגרמנים בכל הקשור לכושר, כוונות ונכונות להילחם.

לשם ניהול וביצוע קרב הגנה כזה, יש לבחור במיטב הכוחות, המפקדים והמבצעים. אנשים בעלי עצבי ברזל, כושר לחימה מעולה, יכולת דיוק ותיאום מושלמים ומסורים בלב ונפש לעניין. כל המשתתפים בקרב יודעים שהם ויתרו על שטחם מרצונם החופשי, בהבטחה לחזור ולקחתו. הם יודעים שמוטל עליהם להכריע כוח עדיף, אשר הולך ומנצח, וזאת, תוך חדירה לשטח שאבד. הם יודעים גם שאי-עמידה בתנאי הקרב הזה ובדרישותיו הקיצוניות, לעריכת "ההצגה" הנכונה, לתנועה הבלתי מתפשרת קדימה, בלוח זמנים מדויק ותוך לחימה עילאית, ימוטטו את המערכת. בסופו של דבר, מי שייצא חי בגופו, ימצא נפגע במצפונו ומתוסכל.

סיכום

במלחמת-העולם השניה נערך מספר קטן ביותר של תמרוני הגנה ניידת, מה שלא היה כלל בכל המלחמות שלאחריה, עד היום. זאת, ללמדך שמפקדים, אשר מבינים לאשורו את המושג בו הם משתמשים, רואים את הסיכון העצום שהם נוטלים על עצמם, על גייסותיהם, על הצבא ועל העם כולו. קורה שרעיון זה או אחר נהפך לאופנה ומפקדים מפריחים סיסמאות ריקות מתוכן, מבלי לדעת את גודל האחריות וההתחייבויות המעשיות הנובעות מקבלת החלטה כזו.

מבצע שמטרתו להרויח זמן, לחסוך בכוח ולהכניס את האויב למלכודת-מוות, עשוי להצליח רק בתנאים הבאים:

- השטח המתאים נבחר.
- המערכת אורגנה כהלכה.
- התמרון מתבצע תוך הסוואה מוחלטת.
- לוח הזמנים והתיאום נבחנו ותוכננו בקפדנות מושלמת.
- נבחרו הגייסות המעולים לביצוע המשימה.

במקרה של אי-הצלחה, יש לעשות הכל כדי לא ליפול לבור שאתה עצמך חפרת.

גנרל פריסנר למד את כל הלקחים ולאורם הכניס שינויים בתוכניתו המקורית, אולם עוד בתכנונו את "גוהל הקרב", בעת היותו בסיור בשטח, הונחתה ב-20 באוגוסט ההתקפה הרוסית הגדולה, דבר שחייב אותו להמשיך לנהל את הקרב בדפוסי המקובלים.